

УДК 34:336.2

Л. Д. Заркуа, ст. викл.

Одеський національний університет,
кафедра адміністративного та підприємницького права,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Проаналізовано проблеми ухилення від сплати податків, інших обов'язкових платежів та протидії відмиванню "брудних" грошей

Ключові слова: тіньова економіка, державна податкова адміністрація, ухилення від сплати податків, "брудні" гроші, легалізація доходів фізичних осіб.

Аналіз стану, який склався в сучасній економіці України, свідчить про складну ситуацію, яка реально відчуває вплив криміногенних факторів. Реформи, що відбуваються в обстановці недостатньої правової урегульованості, можуть сприяти виникненню нових видів економічних злочинів. Значне місце серед них займає ухилення від сплати податків, легалізація злочинних доходів і т. ін.

18.07.2000р. на прес-конференції "Про підсумки роботи органів державної податкової служби в першому півріччі 2000р." Голова ДПА України М.Азаров відмітив, що економічна Конституція держави наблизилась до реалізації в Законі, маючи на увазі плановане прийняття в минулому році Верховною Радою України кінцевого проекту Податкового Кодексу України. (Цей Кодекс, як відомо, прийнятий не був, тому багато проблем все ще залишається).

Дійсно, сьогодні держава знаходиться на шляху важливих соціально-економічних перетворень, насамперед комплексного реформування податкової системи для зменшення податкового тиску з одночасним забезпеченням повноти сплати податків та поповнення Державного бюджету. Кардинальні зміни в діючому законодавстві та їх упровадження в життя в сучасних умовах повинні позитивно вплинути на розв'язання найгостріших економічних і соціаль-

них проблем розвитку держави та сприяти виходу країни з кризи.

Однак, поряд з позитивними моментами дуже актуальною залишається проблема зростання масштабів тіньової економіки, представники якої постійно вдосконалюють методи та форми скоєння економічних правопорушень. Одним з найбільш небезпечних для нашої економіки залишаються противоправні діяння з фінансами та грошовою масою.

Так, за даними НБУ, на рахунках типу "ЛОРО" латвійських банків з України незаконно перераховано понад 1,6 млрд. дол. США. Аналогічна картина і з рахунками типу "ЛОРО" щодо російських банків [1, с. 4]. Такі операції, слід сказати, в сукупності грають не останню роль в недоотриманні бюджетом значних сум податків та інших обов'язкових платежів у випадках неправомірного відшкодування з бюджету ПДВ.

Лише у 1999 р., за повідомленням податкової служби України, через фіктивні структури від легальних платників податків на "ЛОРО"-рахунки для конвертації перераховано 25 млрд. грн., що складає четверту частину всіх перерахувань: 47 "фіктивних" фірм, користуючись фіктивними експортно-імпортерними контрактами, перерахували для конвертації 780 млн. грн., внаслідок чого до бюджету не надійшло більше 116 млн. грн. податку на додану вартість. А за

перше півріччя 2000р. зупинена діяльність 2250 "фіктивних" фірм і 31 конвертаційний центр [2, 2].

Але відтік капіталу — це лише одне із злочинних проявів тіньової економіки, проблема подолання, вірніше, обмеження масштабів якої залишається злободенною темою для держави.

Ми вважаємо, що існує можливість саме обмеження, а не кінцевого подолання тіньової економіки, оскільки. Як свідчить світовий досвід, тіньова економіка — об'єктивне явище, яке наявне у кожній країні з різницею в масштабах, особливостях, вдосконаленнях форм та методів, — існувала та існуватиме, і зовсім позбавитися від неї неможливо, оскільки вона має об'єктивні підстави виникнення та розвитку. Вважаємо за доцільне аналізувати поступову еволюцію тіньових відносин, легалізацію деяких з них та подолання неприйнятних для цивілізованого суспільства норм.

Реальне становище здійснення реформ в Україні та досвід розвинутих країн світу доводить, що перш за все необхідно вирішувати питання про створення соціально-економічних та правових умов для залучення тіньового капіталу до національної економіки та легалізації тіньових відношень. У державі вже сьогодні спостерігаються перші позитивні кроки в цьому напрямі, зокрема в податковій сфері.

Так, 31.03.2000р. Президент України підписав Указ "Про заходи щодо легалізації фізичними особами доходів, з яких не сплачено податки", яким рекомендував Кабінету Міністрів України розробити та подати у місячний строк для внесення на позачерговий розгляд Верховної Ради України (як невідкладного) проект закону щодо легалізації фізичними особами доходів, з яких не сплачено встановлені законодавством податки.

Згідно з Указом законопроект передбачатиме, що фізичні особи мають право добровільно подавати до органів державної податкової служби декларації про доходи, з яких не сплачено встановлені законодавством податки без зазначення джерел їх походження, із

наступним обов'язковим переведенням у банки України чи внесенням на рахунки в них грошових коштів — доходів, що легалізуються, у тому числі тих, що знаходяться за межами України.

Щодо таких доходів буде запроваджений спеціальний режим оподаткування із встановленням ставки податку, не вищої за мінімальну ставку прибуткового податку з громадян (10%).

Однак, під вказану амністію не підпадатимуть доходи фізичних осіб, стосовно яких порушено кримінальну справу і майно яких перебуває під арештом або підлягає конфіскації, та тих осіб, відносно яких діє Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, ратифікована відповідно до Закону України від 17 грудня 1997 року N 738/97-ВР.

Що можна казати зараз про легалізацію капіталу фізичних осіб, які можливо навести аргументи "за" і "проти"? Чи буде легалізація капіталу фізичних осіб ефективним, корисним заходом залучення тіньового грошового обігу до національної економіки? Це питання часу.

Якщо ми звернемося до досвіду інших країн, то побачимо таку картину:

У Сполучених Штатах Америки завдяки програмам податкової амністії, які приймалися протягом 1982-1997 років, було легалізовано тіньового капіталу на загальну суму 2,1 млрд.дол., у Індії — 2,5 млрд. дол. У багатьох країнах проведення подібних програм сприяло значному поповненню Державного бюджету [3, 14].

Однак досвід Росії, економічна система якої найбільш споріднена з українською, навпаки, доводить недоцільність та неефективність таких програм.

Амністія, передбачена Указом Президента Російської Федерації від 27.10.93р. №1773 щодо підприємств та організацій не сприяла значному поповненню Державного бюджету Росії, а законопроект РФ "Про добровільну легалізацію доходів фізичних осіб в 1998р.", який встановлював спеціальний режим оподаткування додаткових доходів в

вигляді 10% збору від їх загальної суми, так і залишився на рівні проекту [4, 24].

На наш погляд, такий стан пояснюється перш за все особливостями як політико-економічного характеру, так і (що також дуже важливо), рівнем правосвідомості населення. Сподіваємося на те, що закріплення в майбутньому законі України про легалізацію доходів фізичних осіб норми про звільнення таких осіб від передбаченої чинним законодавством відповідальності за порушення податкового законодавства і норми про заборону конфіскації в майбутньому таких доходів, як це передбачається Указом Президента України від 31.03.2000р. №552/2000, позитивно вплинуть на вибір громадян України. Крім того, багато залежить і від нормативно - законодавчого забезпечення цього Указу.

Поряд з цим, ніяка амністія не матиме практичного сенсу, якщо не будуть вжиті заходи щодо ліквідації причин, стимулюючих ухилення від оподаткування, та без активізації зусиль по створенню системи заходів, спрямованих на посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, незаконним переміщенням за кордон неоподаткованих капіталів та відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом.

У зв'язку з цим можна відмітити Указ Президента України від 22.06.2000р. №813/2000 "Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом".

Відповідно до зазначеного Указу, на Державну податкову адміністрацію України покладаються обов'язки щодо здійснення контролю за проведенням операцій з грошовими коштами у готівковій та безготівковій формі, в тому числі за банківськими рахунками, кредитами, переказами, операціями з іншим рухомим та нерухомим майном, за ввезенням в Україну і вивезенням за її межі іноземної та національної валюти у великих розмірах.

В органах державної податкової служби України для виконання цього Указу утворені спеціальні підрозділи

для боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, а також з відмиванням доходів одержаних незаконним шляхом.

Діяльність цих підрозділів йде в наступних напрямках:

1. Протидія використанню схем по приховуванню неоподаткованих доходів за допомогою "фіктивних" фірм, а також інших механізмів, безпосередньо пов'язаних із використанням банківських установ і розрахунків готівковими коштами (необлікована готівка).

2. Протидія використанню схем і механізмів по приховуванню неоподаткованих доходів шляхом використання благодійних організацій, страхових компаній, інвестиційних компаній, фондових ринків.

3. Протидія використанню схем і механізмів по приховуванню неоподаткованих доходів шляхом використання банківських рахунків при зовнішньоекономічній діяльності.

4. Виявлення прибутків громадян, прихованих ними від оподаткування в результаті здійснення підприємницької діяльності або контролю над суб'єктами підприємницької діяльності.

5. Протидія використанню схем і механізмів по приховуванню неоподаткованих доходів, а також відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом, при вкладенні коштів в об'єкти приватизації, скуповуванні нерухомості та іншого майна.

6. Протидія використанню схем і механізмів по приховуванню неоподаткованих доходів, шляхом використання офшорних зон.

Саме розуміння загальних положень щодо кончої необхідності податкових грошей для державного розвитку та конкретних заходів по припиненню "відмивання" таких грошей за кордоном, може надати реальності протидії ухиленню від сплати податків.

Література:

1. *Експорт капіталу: оподаткуванню не підлягає ?!* // Урядовий кур'єр. — 14 вересня 2000 року. — №167. — С. 6.

2. М.Азаров. "Нам необхідно створити атмосферу довіри та взаємної поваги" // Вісник податкової служби України. — 2000. — №14. — С. 59.
3. Легалізація не оподаткованих доходів громадян // Вісник податкової служби України. — 2000. — №28. — С. 65.
4. И.Николаев. Общество и экономика. — 1998. — № 6. — С. 72.

Л. Д. Заркуа

Одесский национальный университет,
кафедра административного и предпринимательского права,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

**ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ДОХОДОВ
ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ**

РЕЗЮМЕ

Эффективное противодействие правонарушениям, реально влияющим на состояние Государственного бюджета Украины, требует проведения целого комплекса организационно-правовых мероприятий. Политические, экономические, социальные, правовые и другие мероприятия, включаемые в этот комплекс, должны, как представляется, сочетать разрешительные и запретительные подходы к решению этой проблемы.

Ключевые слова: теневая экономика, государственная налоговая администрация, уклонение от уплаты налогов, "грязные" деньги, легализация доходов физических лиц.